

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА THEORETICAL GROUNDS OF RISK MANAGEMENT UNDER THE WORLD ECONOMY GLOBALIZATION

Нікітіна А.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Розглянуто основні концепції ризиків, визначено основні поняття ризик-менеджменту. Запропоновано підхід до організації управління підприємством, який базується на принципах управління ризиками. Обґрунтовано актуальність та необхідність управління ризиками з позиції ризик-менеджменту та запропоновано схему прийняття рішень у системі ризик-менеджменту підприємницької діяльності в умовах невизначеності.

Ключові слова: ризик, невизначеність, управління, ризик-менеджмент, управління ризиками.

Рассмотрены основные концепции рисков, определены основные понятия риск-менеджмента. Предложен подход к организации управления предприятием, который базируется на принципах управления рисками. Обоснована актуальность и необходимость управления рисками с позиции риск-менеджмента и предложена схема принятия решений в системе риск-менеджмента предпринимательской деятельности в условиях неопределенности.

Ключевые слова: риск, неопределенность, управления, риск-менеджмент, управление рисками.

Describes the basic concepts of risk, defines key concepts of risk management. The proposed approach to the organization of enterprise management, which is based on risk management principles. The urgency and necessity of risk management of risk management and the scheme of decision-making in the system of risk management of entrepreneurial activities under conditions of uncertainty.

Keywords: risk, uncertainty, governance, risk management, risk management.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний стан та процес здійснення господарювання в Україні характеризується мінливістю, неоднозначністю, нестабільністю та труднощами, наслідком чого є високий рівень невизначеності зовнішнього середовища та ускладнення відносин між учасниками господарської діяльності. Розуміння сутності ризиків, правильне оцінювання й управління останніми дає змогу уникнути або значно зменшити неминучі втрати, які виникають у суб'єктів господарювання, тому, на нашу думку, сьогодні одним із першочергових завдань є завдання зниження та мінімізації ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Поняття «ризик» по-різному трактується різними авторами. Уперше спроба наукового визначення сутності та змісту останнього була зроблена математиком Й. Тетенсом (XVIII ст.), хоча дослідження та групування ризиків зображені в працях таких учених, як Д. Граунта, Я. Вітта, Е. Галлея, ще в XVII ст. [1].

Виникнення ризику як економічної категорії пов'язано з появою товарно-грошових

відносин і зображає подію, яка може відбутися або ні.

Згідно з теорією американського економіста Ф. Кнайта, ризик – це результат будь-якої діяльності, який можна виміряти за допомогою методів теорії ймовірності й закону великих чисел. Якщо подібних розрахунків виконати неможливо, то цей результат діяльності є непевністю. На думку вченого, ризик пов'язується з невизначеністю, що є джерелом виникнення прибутку і яку можна технічно виміряти й оцінити за допомогою методу пробабілістичних (ймовірних) розрахунків. Крім того, ризик може бути представлений через логічну ймовірність, яка базується на пізнанні законів природи та суспільства, через статистичну ймовірність, яка зображає збір, накопичення, аналіз та систематизацію статистичних даних [1].

І. Балабанов [2] визначає ризик як можливу небезпеку втрати, яка виходить зі специфіки тих чи інших явищ природи і видів діяльності людського суспільства, В. Шапіро [3] – як можливу втрату, яка може бути зумовлена настанням випадкових несприятливих подій.

Найбільш повне визначення ризику, на наш погляд, пропонує В. Царьов [4], розглядаючи

ризик як адекватну характеристику рівня невизначеності, яка пов'язана з можливістю виникнення в ході реалізації інвестиційного проекту несприятливих подій, а також настання непередбачених негативних наслідків, а інвестиційний ризик – як відповідну прийнятому проектному рішенню ймовірність неотримання (недосягнення) кінцевих результатів (наприклад, економічних, фінансових, соціальних, екологічних), які були заплановані його учасниками.

Наведені визначення поняття «ризик» об'єднує дещо спільне, а саме: можливість понесення певних втрат або не повною мірою досягнення кінцевого економічного результату в ході реалізації проекту, або створення неконкурентоспроможної продукції.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується зазначена стаття. Незважаючи на те, що наявність вагомих наукових доробок, в Україні спостерігається збільшення кількості збанкрутілих підприємств, зниження інвестиційно-інноваційної активності через недостатність власних інвестиційних коштів у підприємств та підтримки з боку держави, високі кредитні ставки, низький платоспроможний попит на нову продукцію та технологію, високий рівень ризиків в економічній сфері тощо. Світове суспільство доклало багато зусиль та заходів для запобігання глобальним конфліктам, міжнародним кризам, екологічним катастрофам, нескінченним помилкам та непередбаченим ситуаціям, хоча воно не може передбачити всі можливі ризиковані ситуації [6]. Враховуючи наведені аргументи, зростає увага до обов'язкового оцінення ризику, перш ніж приймати рішення про будь-які кроки в напрямі її здійснення. У зв'язку

із цим досить актуальним є розгляд сутності управління з позицій ризик-менеджменту, тобто управління ризиками як однієї з найважливіших концепцій управління підприємницькою діяльністю в невизначених умовах.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є визначення методологічної і функціональної концепції ризику, а також розробка схеми процесу ризик-менеджменту як одного з найважливіших елементів управління підприємницькою діяльністю в умовах невизначеності.

На наш погляд, цей механізм позитивно вплине на рівень ефективності роботи підприємства в умовах невизначеності та сприятиме досягненню встановлених цілей підприємницької діяльності з максимальною ефективністю. Методичні засади цього дослідження охоплюють такі загальнонаукові підходи, як комплексний аналіз та синтез, логічні засоби.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Здійснення будь-якої господарської діяльності сьогодні неможливе без ризиків. Як правило, ризик пов'язується з невпевненістю в можливому результаті. Тобто існує фактор невизначеності, необхідності приймати рішення, що спрямовані на усунення, запобігання та максимального обмеження дії негативних наслідків ризику. На рис. 1. наведено основні причини й чинники невизначеності та джерела ризику.

Проаналізувавши підходи різних науковців, запропонуємо таке визначення поняття: «ризик» – це економічна категорія, яка характеризує рівень вірогідності, що спостерігається у разі настання подій, ймовірне чи не може бути точно визначене в ситуації неминучого вибору

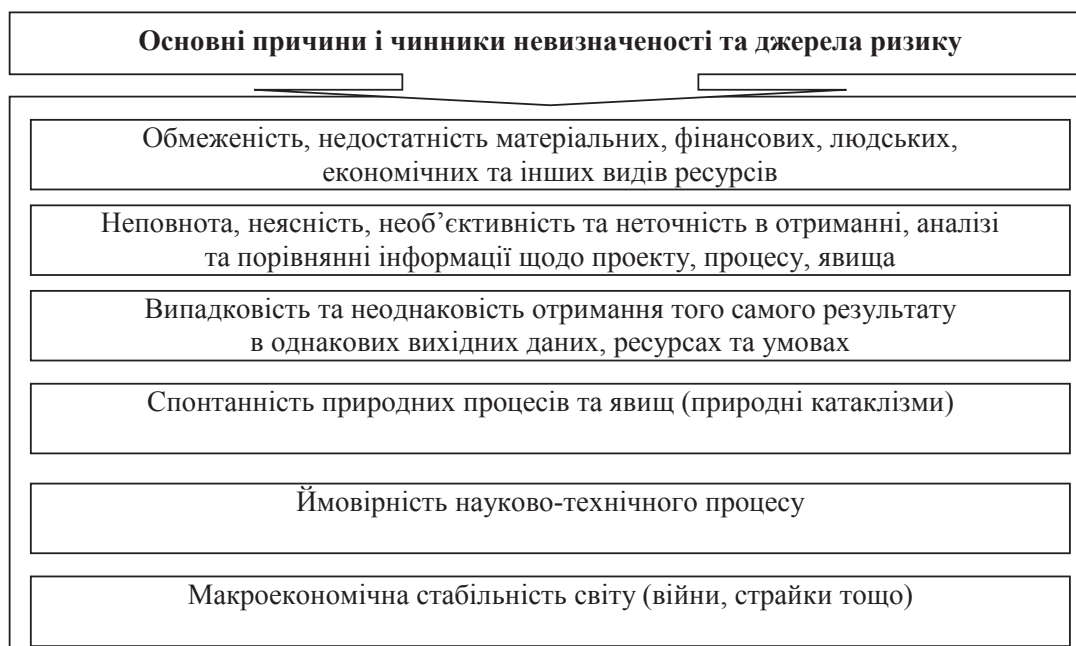

Рис. 1. Основні причини й чинники невизначеності та джерела ризику

Джерело: розроблено автором

та уособлює міру (рівень) досягнення очікуваного результату, невдачі та відхилення від встановлених цілей, ураховуючи вплив зовнішніх і внутрішніх чинників в умовах господарювання.

Вірогідність ризику в ринкових умовах господарювання є дуже високою, причому чим вищий ризик, тим більший очікуваний прибуток. Головна мета ризик-менеджменту полягає у досягненні стабільності. У цих умовах менеджер, який уникає ризикових рішень, є не вигідним, а іноді й небезпечним для підприємства, приводить його до застою і втрати конкурентоспроможності. З розширенням зони ризикових ситуацій ризик-менеджмент стає об'єктивно необхідним і дуже значущим елементом оптимального співвідношення між прибутком та втратами за настання ризикових подій. Необхідно постійно коригувати систему дій з позицій максимуму прибутку. Тому особливу увагу приділяють вдосконаленню управлінню ризиками – ризик-менеджменту.

Ризик-менеджмент – це система оцінювання та управління ризиком і фінансовими відносинами, які виникають у процесі ведення бізнесу [7]. На рівень та величину ризику може впливати фінансовий механізм, який впроваджується за допомогою фінансового менеджменту. Цей досить специфічний механізм управління ризиком, як зазначає А. Литовських, і є ризик-менеджмент. Основні етапи циклу управління інвестиційними ризиками зображені на рис. 2.

З метою підвищення ефективності управління підприємствами пропонується схема прийняття управлінських рішень у системі ризик-менеджменту, що дає змогу чітко розрізнити та побачити крок за кроком дії менеджера чи людини, яка є відповідальною за прийняття рішень, оскільки зображає найбільш широкий спектр можливих ризикованих ситуацій і дає можливість послідовно та, не втрачаючи певних деталей, швидко зорієнтуватися в умовах невизначеності (див. рис. 3).

Ризик-менеджмент складається з двох підсистем: підсистеми, що здійснює управління (суб'єкт управління), та підсистеми, якою управ-

ляють (об'єкт управління). Об'єктом управління в ризик-менеджменті є ризик, що виникає за економічних відносин між суб'єктами господарювання, зокрема, між страхувальником та страховиком, кредитором та боржником, між підприємцями (партнерами, конкурентами) та ін.

Суб'єкт управління в ризик-менеджменті – це спеціальна група людей (фінансовий менеджер, спеціаліст зі страхування та ін.), яка за допомогою різних методів та засобів управлінського впливу здійснює цілеспрямоване функціонування об'єкта управління [8].

До функцій суб'єкта управління належать: прогнозування, регулювання, координація, стимулювання, контроль. Функції підсистеми, що здійснює управління, також полягають у розв'язанні ризику, роботи щодо зниження величини ризику, процесу страхування ризику, економічних відносин, зв'язків між суб'єктами господарювання. Процес управління незалежно від змісту завжди передбачає отримання, передачу, обробку та використання інформації. Саме суб'єкт управління відіграє дуже велику роль у обробці даних, у здійсненні та прийнятті управлінських рішень. У разі надходження інформації підсистема, що здійснює управління, повинна дуже швидко проаналізувати ймовірність та можливість настання ризикованої ситуації, про величину можливих втрат та збитків. А іноді спрогнозувати, передбачити певну подію – це може стати вирішальним у такому початковому аналізі, бо саме прогнозування потребує від менеджера певного відчуття ринкового механізму й інтуїтивних дій, також уміння знаходити гнучкі, адаптовані за ситуацією вирішення проблем.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Запропонований у роботі підхід до організації управління підприємством, який базується на принципах управління ризиками, та розроблена модель прийняття рішень у системі ризик-менеджменту, на наш погляд, забезпечать більш високий рівень роботи підприємства на

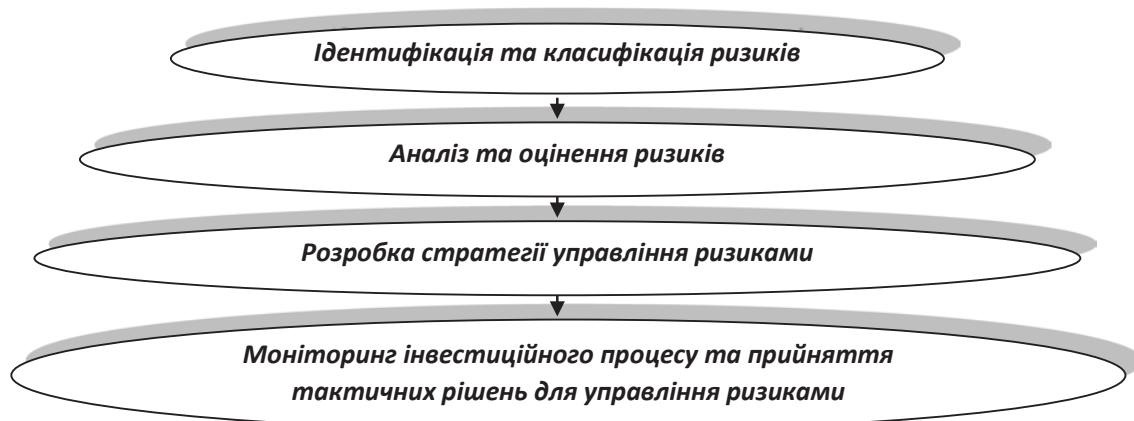

Рис. 2. Спрощена схема процесу ризик-менеджменту

Джерело: розроблено автором

ринку, позитивно вплинуть на рівень ефективності функціонування в невизначених умовах та сприятимуть досягненню поставлених цілей підприємницької діяльності з максимальною

продуктивністю. Схема, представлена у роботі, зображає найбільш широкий спектр можливих ризикованих ситуацій та дає особі, відповідальній за прийняття рішень, можливість послідовно

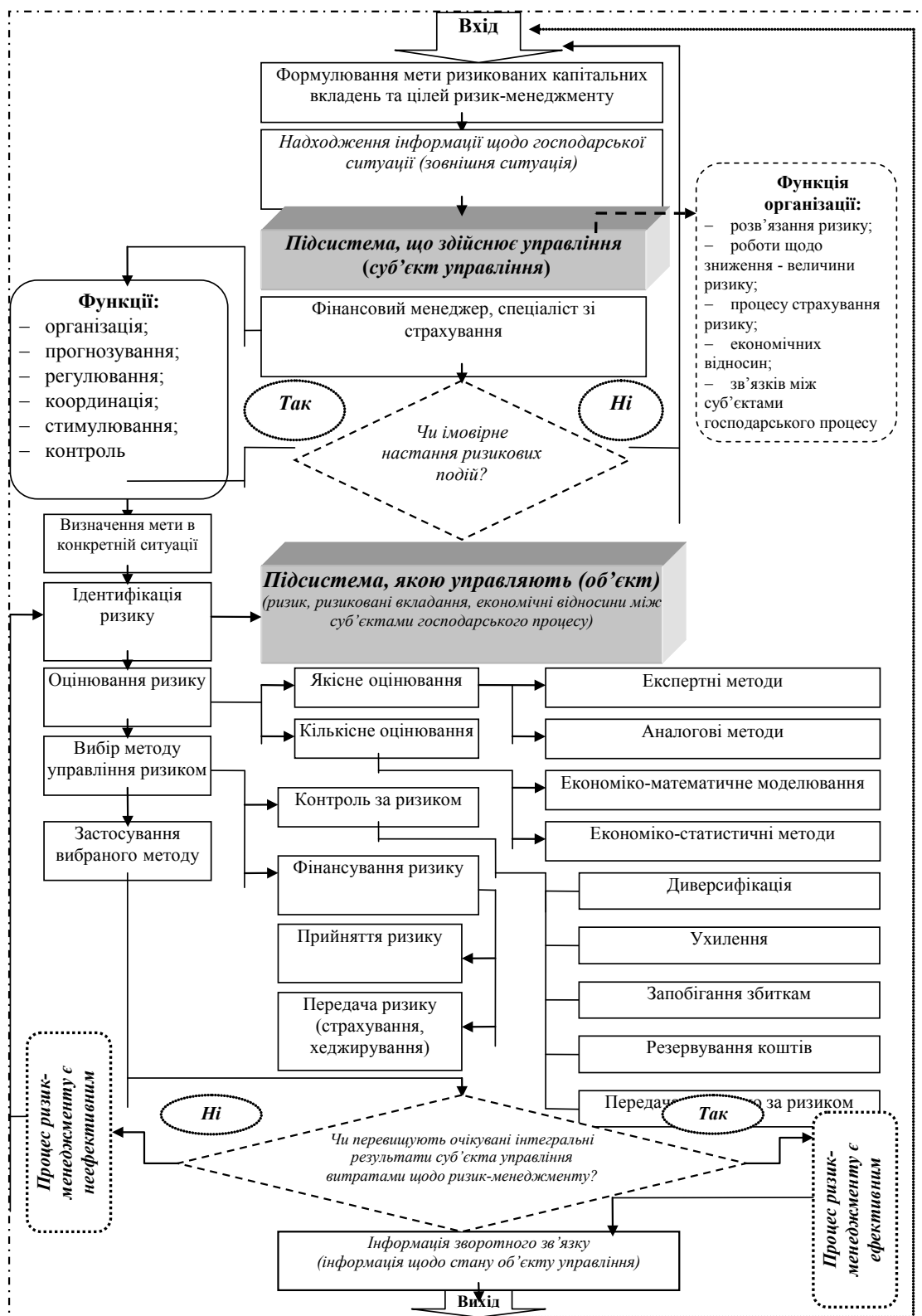

Рис. 3. Схема прийняття рішень у системі ризик-менеджменту

Джерело: розроблено автором

та, не втрачаючи важливих деталей, швидко зорієнтуватися в умовах невизначеності, проаналізувати всі види отриманої з різних джерел інформації, а також зробити висновки про

рівень виконання поставлених цілей щодо процесу ризик-менеджменту та здобути досвід прийняття швидкоадаптованих у конкретній ситуації рішень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Страхування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readbook.com.ua/book/9>.
2. Балабанов И. Риск-менеджмент / И. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 345 с.
3. Управление инвестициями: в 2-х т. / [В. Шеремет, В. Павлюченко, В. Шапиро и др.]. – М.: Высшая школа, 1998. – Т. 1. – 416 с.
4. Царев В. Оценка экономической эффективности инвестиций / В. Царев. – СПб.: Питер, 2004. – 464 с.
5. Кірейцев Г. Фінансовий менеджмент / Г. Кірейцев. – К.: Центр начальної літератури, 2004. – 531 с.
6. Гриньова В. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності: [монографія] / В. Гриньова, Т. Лепейко. – Х.: ХНЕУ, 2007. – 464 с.
7. Нікітіна А. Ризик – менеджмент у системі управління підприємств в умовах невизначеності / А. Нікітіна, О. Шершенюк // Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць у 6-ти т. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – Вип. 237. – Т. 4. – С. 1020–1026.
8. Шарп У. Инвестиции / У. Шарп, Г. Александер; пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 1028 с.